

You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Problemy społeczne poindustrialnych miast Górnego Śląska na przykładzie Siemianowic Śląskich

Author: Natalia Stępień-Lampa

Citation style: Stępień-Lampa Natalia. (2017). Problemy społeczne poindustrialnych miast Górnego Śląska na przykładzie Siemianowic Śląskich. W: M. Gruszczyk, L. Krzyżanowski, M. Skrzypek (red.), "Europa XX-XXI wieku : społeczno-polityczne konsekwencje kryzysów" (S. 393-405). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Natalia Stępień-Lampa
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Problemy społeczne poindustrialnych miast Górnego Śląska na przykładzie Siemianowic Śląskich

Wyżyna Śląska to region bogaty w kopaliny. Od czasów starożytnych w tej części obecnego województwa śląskiego rozwijało się górnictwo (przede wszystkim srebra i ołowiu). Jednakże gwałtowny rozwój przemysłu na tym terenie rozpoczął się dopiero w połowie XVIII wieku i trwał aż do lat 90. wieku XX. Transformacja systemowa, która rozpoczęła się wówczas w krajach byłego bloku wschodniego dla Górnego Śląska wiązała się z restrukturyzacją przemysłu ciężkiego, który dominował w większości miast Wyżyny¹. Zmiany własnościowe, a także likwidacja dotychczas funkcjonujących zakładów pracy, przyczyniły się do wystąpienia problemów społecznych, w tym przede wszystkim bezrobocia i – będącego jego konsekwencją – ubóstwa.

Jednym z miast Górnego Śląska, które w sposób dotkliwy odczuło skutki restrukturyzacji przemysłu ciężkiego, są Siemianowice Śląskie. W efekcie likwidacji dwóch zakładów pracy, w których zatrudnienie znajdowała większość siemianowiczian, stopa bezrobocia w mieście wyniosła ponad 30%. Podobne zjawiska miały miejsce w Bytomiu, Świętochłowicach, Chorzowie, Piekarach Śląskich, a także – na mniejszą skalę – w innych poindustrialnych miejscowościach Górnego Śląska. Z tego względu dokonana w niniejszym artykule charakterystykę problemów społecznych, występujących w Siemianowicach Śląskich, należy traktować jako egzemplifikację kwestii występujących w postprzemysłowej przestrzeni.

¹ www.scdka.pl/ [dostęp: 1.09.2015.].

Cechy społeczno-demograficzne Siemianowic Śląskich

Siemianowice Śląskie leżą na garbie bytomsko-chorzowskim Wyżyny Śląskiej, w centrum aglomeracji górnośląskiej. Od północy miasto graniczy z Piekarami Śląskimi i Wojkowicami, od południa z Katowicami, od zachodu z Chorzowem, a od wschodu z Czeladzią². W 2015 roku miejscowość zajmowała powierzchnię 25,5 km² i zamieszkiwało ją 68 634 mieszkańców³. Siemianowice Śląskie współcześnie stanowią miasto na prawach powiatu; status ten miejscowość otrzymała na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 7 sierpnia 1998 roku o utworzeniu powiatów⁴.

Siemianowice Śląskie, zajmując powierzchnię zaledwie 25,5 km², cechują się jednym z najwyższych wskaźników gęstości zaludnienia w województwie śląskim, a także w skali całego kraju. Sam obszar Siemianowic Śląskich to jedynie 0,2% powierzchni województwa. Pomimo wysokiej wartości wskaźnika gęstości zaludnienia należy zauważyć, iż począwszy od lat 90. liczba mieszkańców miasta systematycznie spada (tabela 1)⁵. W 2011 roku wyniosła już mniej niż 70 000. Co gorsza, w najbliższych latach można spodziewać się dalszego jej spadku.

Tabela 1

Liczba mieszkańców Siemianowic Śląskich w latach 2005–2014

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
72 685	72 247	71 621	71 118	70 712	70 291	69 992	69 539	68 844	68 634

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Wraz ze spadkiem liczby ludności, maleje także gęstość zaludnienia w Siemianowicach Śląskich, co obrazuje tabela 2.

Tabela 2

Gęstość zaludnienia w Siemianowicach Śląskich w latach 2005–2014

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
2 889	2 833	2 809	2 789	2 773	2 757	2 745	2 727	2 700	2 692

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rocznikach Statystycznych Województwa Śląskiego z lat 2006–2014 i danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

² Z. JANECZEK: *Od Sancovic do Siemianowic. Szkice z dziejów miasta i okolic*. Katowice 1993, s. 10.

³ http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks/ [dostęp: 1.09.2015].

⁴ Dz.U. z 1998 r. nr 103, poz. 652.

⁵ M. BARAŃSKI, M. KUŚ, M. MITRĘGA, M. ZRALEK: *Strategia przeciwdziałania bezrobociu w Siemianowicach Śląskich*. Katowice–Siemianowice Śląskie 2005, s. 28.

Tendencję spadkową wykazuje również liczba mieszkańców województwa śląskiego. W 2005 roku województwo zamieszkiwało 4 685 775 osób, natomiast w 2014 roku już tylko 4 585 924 osób⁶.

Odnosić należy także, że na spadek liczby ludności Siemianowic Śląskich wpłynęły dwa czynniki – ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. Dane na temat współczynnika wyrażającego przyrost naturalny w Siemianowicach Śląskich w latach 2005–2014 zostały zawarte w tabeli 3.

Tabela 3

Przyrost naturalny na 1000 ludności w Siemianowicach Śląskich w latach 2005–2014.

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
-2,2	-3,2	-2,7	-1,9	-2,5	-2,0	-1,2	-2,2	-4,2	-1,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rocznikach Statystycznych Województwa Śląskiego z lat 2006–2014 i danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Z przytoczonych danych wynika, że przyrost naturalny na 1000 ludności w mieście w latach 2005–2014 był ujemny, podczas gdy w skali całego kraju w latach 2006–2011 zanotowano dodatnią wartość tego współczynnika⁷. Również jego poziom dla województwa śląskiego w badanym okresie był wyższy, niż to miało miejsce w Siemianowicach Śląskich (tabela 4).

Tabela 4

Przyrost naturalny na 1000 ludności w województwie śląskim w latach 2005–2014

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
-1,2	-0,8	-0,8	-0,2	-0,2	0,0	-0,6	-1,0	-1,4	-1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rocznikach Statystycznych Województwa Śląskiego z lat 2006–2014 i danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

W latach 2005–2013 równie niekorzystnie dla miasta kształtowało się saldo migracji (na pobyt stały) wewnętrznych i zagranicznych na 1000 ludności. Podobnie, jak to miało miejsce w przypadku przyrostu naturalnego, każdego roku w Siemianowicach Śląskich wartość tego współczynnika była ujemna (tabela 5). Co więcej, była ona niższa od wartości salda migracji dla województwa śląskiego (por. tabela 6).

⁶ Szczegółowe dane statystyczne na temat województwa śląskiego oraz Siemianowic Śląskich zostały zamieszczone w przygotowanej przez autorkę artykułu *The eMap of Areas of Poverty in Siemianowice Śląskie*, która jest dostępna pod adresem: <http://geopard.pl/siemianowice/> [dostęp: 30.09.2015].

⁷ http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks/ [dostęp: 30.09.2015].

Tabela 5

Saldo migracji na 1000 ludności w Siemianowicach Śląskich w latach 2005–2014

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
-5,6	-3,6	-4,6	-3,3	-3,3	-3,9	-3,1	-4,7	-5,9	brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rocznikach Statystycznych Województwa Śląskiego z lat 2006–2014 i danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Tabela 6

Saldo migracji na 1000 ludności w województwie śląskim w latach 2005–2014

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
-1,9	-2,6	-2,1	-1,5	-1,0	-1,1	-2,9	-1,3	-2,0	-1,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rocznikach Statystycznych Województwa Śląskiego z lat 2006–2014 i danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Z punktu widzenia kreowania polityki społecznej oraz zapobiegania negatywnym zjawiskom społecznym ważną informacją statystyczną jest udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ludności ogółem. W 2014 roku w Siemianowicach Śląskich 15,8% ludności stanowiła ludność w wieku przedprodukcyjnym; 63,1% – w wieku produkcyjnym i 20,0% – w wieku poprodukcyjnym. Co więcej, na 100 osób w wieku produkcyjnym w mieście przypadało 58,5 osoby w wieku nieprodukcyjnym⁸. Dane te nie napawają optymizmem. Oznaczają one bowiem konieczność ponoszenia transferów finansowych na osoby niepracujące.

Rozważania nad wybranymi cechami społeczno-demograficznymi Siemianowic Śląskich nie prowadzą do pozytywnych wniosków. Miasto systematycznie się wyludnia, a w świetle przytoczonych danych statystycznych wypada ono gorzej niż reszta województwa. Zmniejszająca się liczba ludności Siemianowic Śląskich rodzi pytanie o przyszłość tej jednostki samorządu terytorialnego jako miasta na prawach powiatu. Problem wyludniania się Siemianowic powinien budzić szczególny niepokój władz miejskich. Konieczne jest bowiem podjęcie kroków, które miałyby na celu zwiększenie przyrostu naturalnego oraz uzyskanie dodatniego salda migracji.

⁸ http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks/ [dostęp: 30.09.2015].

Restrukturyzacja przemysłu ciężkiego i problemy społeczne w mieście

Lokalizacja Siemianowic Śląskich w obfitej w kopaliny części Wyżyny Śląskiej miała istotny wpływ na przemysłowo-górnictwo charakter miasta⁹. Pierwsza kopalnia węgla kamiennego („Leśna”) położona na obszarze dzisiejszych Siemianowic została założona w 1786 roku przez Johanna Nepomucena Klocha¹⁰. Dziewiętnaste i dwudzieste stulecie oznaczało dla miasta dalszą industrializację. Na terenie Siemianowic rozwijał się wówczas przede wszystkim przemysł górniczy i hutniczy. W konsekwencji w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej Siemianowice Śląskie były nazywane „miastem węgla i stali”. Zahamowanie tego trendu przyniosła implementacja zasad gospodarki wolnorynkowej, która dla Siemianowic Śląskich oznaczała przede wszystkim restrukturyzację przemysłu ciężkiego¹¹.

Restrukturyzacji w pierwszej kolejności poddano siemianowickie kopalnie. W 1994 roku wstrzymane zostało wydobywanie w Kopalni Węgla Kamiennego „Michał”. Zamknięcie Kopalni wynikało głównie z powodu złego stanu technicznego zakładu oraz wyczerpywania się zasobów węgla kamiennego¹². Stopniowej likwidacji poddano również Kopalnię Węgla Kamiennego „Siemianowice”. Rozpoczęła się ona już w 1993 roku, a w 1996 roku z Kopalni wyłączono Zakład Górniczy „Rozalia”, w którym wciąż znajdowały się spore zasoby węgla. Wówczas w KWK „Siemianowice” nie było już prowadzone wydobywanie, miały jedynie miejsce prace, których celem było stałe odprowadzanie na powierzchnię zalewającej zakład wody¹³. W celu zamknięcia kopalni przez Rudzką Spółkę Węglową, w skład której ona weszła, został powołany Dział Likwidacji i Restrukturyzacji KWK „Siemianowice”¹⁴. 1 lipca 1999 roku „Rozalia” została postawiona w stan likwidacji, a wydobywanie w zakładzie zostało wstrzymane z końcem września. Ostateczne zamknięcie KWK „Siemianowice”, wraz z wcielonym do niej ponownie ZG „Rozalia”, miało miejsce 24 września 1999 roku¹⁵. W tym czasie w „Rozalii”

⁹ M. GRABANIA: *Środowisko geograficzne*. W: *Siemianowice. Zarys historii miasta*. Red. H. RECHOWICZ. Katowice 1969, s. 9.

¹⁰ W. CHEŁDZYŃSKI: *200 lat Kopalni Węgla Kamiennego „Siemianowice”*. Siemianowice Śląskie 1986, s. 12.

¹¹ M. DERUS: *Z dziejów przemysłu Siemianowic Śląskich*. Siemianowice Śląskie 2012, s. 33.

¹² Ibidem.

¹³ M. BORKIEWICZ: *Pożegnanie z kopalnią?*. „Goniec Górnos Śląski” 19–25.11.1998.

¹⁴ M. BORKIEWICZ: *Górnictwo odchodzi — ludzie pozostają*. „Goniec Górnos Śląski” 16–22.04.1998.

¹⁵ Restrukturyzacja przemysłu ciężkiego na Górnym Śląsku, a więc również likwidacja kopalń, wpłynęła na trudną sytuację w zakładach przemysłowych, które z kopalniami były związane. Przykładem mogą tu być siemianowickie

zatrudnienie znajdowało 1200 osób, a łącznie po 1989 roku zwolnionych zostało 2000 pracowników. Górników postawiono przed wyborem: znalezienia pracy (część z nich zatrudniła się w KWK „Halemba” w Rudzie Śląskiej), przejścia na emeryturę bądź skorzystania z Górniczego Pakietu Socjalnego. W ramach Pakietu m.in. mogli uzyskać preferencyjne pożyczki na założenie własnej działalności gospodarczej. Ponadto otrzymali odprawy w wysokości 38 000 złotych¹⁶. Odprawa górnicza stanowiła najmniej kosztowny sposób wsparcia, które miało neutralizować problemy społeczne wywołane przez likwidację przemysłu górniczego. Celem jej udzielenia było zredukowanie liczby osób zatrudnionych w branży i skłonienie byłych górników do przedsiębiorczości. W ramach otrzymanej kwoty pieniężnej mogli oni zakładać własne firmy i w ten sposób dokonywać samozatrudnienia. Niestety, większość z nich przeznaczyła pieniądze z odprawy na bieżące potrzeby o charakterze konsumpcyjnym. Zatem poprzez tę formę pomocy rozwiązany został problem zbyt dużej liczby górników, ale jednocześnie wywołano nowy, czyli problem bezrobocia¹⁷.

Restrukturyzacja przemysłu ciężkiego w Siemianowicach Śląskich wiązała się również z likwidacją największego miejskiego zakładu przemysłowego, czyli Huty „Jedność” S.A. W hucie oraz spółkach jej podległych stopniowo wygaszano produkcję, mimo że w połowie lat 90. w zakładzie miały miejsce nowe inwestycje. W marcu 1995 roku Huta „Jedność” oraz „Stalexport” powołały spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, którą nazwano Walcownia Rur „Jedność”. Huta wniosła do spółki w postaci aportu rzeczowego infrastrukturę, maszyny i urządzenia. Budowę walcowni rozpoczęto w 1997 roku, lecz wkrótce została ona wstrzymana. Inwestycję zablokował Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, który przejął część udziałów w „Stalexporcie”, argumentując to brakiem konieczności powstania takiego zakładu w Polsce. W 2001 roku budowa walcowni została całkowicie wstrzymana, mimo iż prace nad tym projektem inwestycyjnym zmierzały ku końcowi. Wówczas zakład zatrudniał 300 osób, a docelowo w walcowni zatrudnienie miało znaleźć 1000 pracowników¹⁸. Na początku 2003 roku Siemianowice Śląskie obiegła wiadomość o znalezieniu źródeł finansowania na dokończenie inwestycji, niemniej jednak do wznowienia prac nigdy nie doszło¹⁹. Natomiast sama Huta „Jedność” S.A. została zlikwidowana

Zakłady Naprawcze Przemysłu Węglowego „Kazeten” S.A. M. TABAKA: *Setka na bruk?*. „Goniec Górnos Śląski” 18–24.05.2000.

¹⁶ A. SIEMBIGA: *Górnik-biznesmen*. „Goniec Górnos Śląski” 9–15.03.2000.

¹⁷ A. SIEMBIGA: *„Rozalia” na wodzie*. „Goniec Górnos Śląski” 22–28.07.1998; M. ŁUKOWSKI: *Górnictwo? — Nie ma problemu!*. „Goniec Górnos Śląski” 8–14.07.1999; A. WIECZOREK: *Górnicy odprawieni*. „Goniec Górnos Śląski” 11–17.04.2000.

¹⁸ W. KEMPA: *Pomocy*. „Goniec Górnos Śląski” 23–29.01.2003.

¹⁹ W. KEMPA: *Są pieniądze dla WRJ*. „Goniec Górnos Śląski” 27.02–5.03.2003.

w 2003 roku. W zakładzie w momencie jego zamknięcia zatrudnionych było około 1500 osób. Likwidacja huty wywołała społeczny sprzeciw mieszkańców miasta, a także strajki i protesty byłych hutników²⁰.

Industrialna przeszłość Siemianowic Śląskich i dokonująca się na przełomie XX i XXI wieku restrukturyzacja przemysłu ciężkiego miały negatywne konsekwencje dla mieszkańców miasta. W Siemianowicach Śląskich wystąpiły liczne problemy społeczne, wśród których na pierwszym miejscu wymienić należy bezrobocie. W tej materii Siemianowice Śląskie nie różniły się od pozostałych postprzemysłowych miejscowości Górnego Śląska czy innych industrialnych regionów Europy, takich jak Zagłębie Ruhry w Niemczech czy region Nord-Pas de Calais we Francji. Wszędzie tam dominującą branżą przemysłu było górnictwo węgla kamiennego, a w wyniku eksploatacji tego surowca stopniowej degradacji ulegało środowisko naturalne. Co więcej, we wszystkich trzech regionach industrializacja odcisnęła swoje piętno na mieszkańcach. Zatem konieczne było poszukiwanie instrumentów przeciwdziałających problemom społecznym²¹.

Nie jest możliwe analizowanie aktualnej sytuacji społecznej w Siemianowicach Śląskich bez wspominania o ich przemysłowej historii. Znaczna część problemów społecznych, które dziś występują w mieście, jest efektem tej trudnej przeszłości. Jednocześnie należy zauważyć, że problemy społeczne Siemianowic Śląskich są typowe dla większości miast Górnego Śląska, w których dominował przemysł ciężki i stanowią egzemplifikację kwestii społecznych regionu.

Kluczowym problemem społecznym, który po 1989 roku okazał się poważną barierą rozwojową dla Siemianowic Śląskich, jest wysokie bezrobocie. Tabela 7 ukazuje wartość stopy bezrobocia w mieście w latach 2005–2014, tabela 8 zawiera natomiast dane dla województwa śląskiego w tych samych ramach czasowych.

Tabela 7

**Stopa bezrobocia rejestrowanego wyrażona w procentach
w Siemianowicach Śląskich w latach 2005–2014**

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
24,0	18,5	13,6	10,3	13,6	12,5	14,3	14,3	15,1	13,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rocznikach Statystycznych Województwa Śląskiego z lat 2006–2015.

Analiza danych statystycznych zawartych w tabelach 7 i 8 prowadzi do konstatacji, że w badanym okresie stopa bezrobocia w Siemianowicach

²⁰ W. KEMPA: *Krwawa wypłata*. „Goniec Górnośląski” 13–12.02.2003.

²¹ B. HRAPKIEWICZ: *Krajobraz po węglu*. „Kalendarz Siemianowicki na Rok 2009” 2008, s. 6–7.

Śląskich była wyższa niż wartość tego współczynnika dla województwa śląskiego. Co więcej, gdyby tę analizę poszerzyć o lata wcześniejsze, okazałoby się, że sytuacja w tym zakresie przed akcesją do Unii Europejskiej była o wiele gorsza. W newralgicznym dla Siemianowic Śląskich 2003 roku stopa bezrobocia przekroczyła 30%²². Bezrobocie to miało przede wszystkim charakter strukturalny i było efektem restrukturyzacji przemysłu ciężkiego, która dla miasta oznaczała zamknięcie dwóch kluczowych zakładów pracy. Spore zasługi w ograniczaniu bezrobocia w Siemianowicach Śląskich przypisać należy Powiatowemu Urzędowi Pracy, który utworzony został w 2000 roku²³.

Tabela 8

Stopa bezrobocia rejestrowanego wyrażona w procentach w województwie śląskim w latach 2005–2014

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
15,5	12,7	9,2	6,9	9,4	10,0	10,2	11,1	11,3	9,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rocznikach Statystycznych Województwa Śląskiego z lat 2006–2015.

Najniższa wartość stopy bezrobocia rejestrowanego w mieście w badanym okresie została odnotowana w 2008 roku. Z kolei w 2014 roku kształtowała się ona na poziomie 13,6%, podczas gdy w województwie śląskim wartość tego wskaźnika wyniosła 9,6%, natomiast w skali kraju – 11,4%. Podsumowując, pomimo podejmowanych działań mających na celu ograniczanie bezrobocia, w Siemianowicach Śląskich w 2014 roku zjawisko to wciąż stanowiło kluczowy dla społeczności miasta problem²⁴, implikujący

²² http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks/ [dostęp: 15.10.2015].

²³ Przed 2000 rokiem problemy rynku pracy w Siemianowicach Śląskich rozwiązywał Rejonowy Urząd Pracy w Chorzowie, który 1 stycznia 1999 roku został przemianowany w Powiatowy Urząd Pracy. M. TABAKA: *Kiedy powstanie urząd?* „Goniec Górnośląski” 16–22.03.2000; A. WIECZOREK: *Bezrobocie jak choroba*. „Goniec Górnośląski” 26.06–5.07.2000.

²⁴ Wysokość stopy bezrobocia w Siemianowicach Śląskich warto także porównać z sytuacją, która w 2014 roku miała miejsce w pozostałych miastach wchodzących w skład Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (Metropolia „Silesia”). Spośród czternastu miast GZM Siemianowice Śląskie zajmowały niechlubną czwartą pozycję, biorąc pod uwagę najwyższą wartość tego współczynnika. Zestawienie miast GZM pod względem wysokości stopy bezrobocia rejestrowanego w 2014 roku: 1. Bytom 19,8%, 2. Świętochłowice 14%, 3. Piekary Śląskie 14,3%, 4. Siemianowice Śląskie 13,6%, 5. Sosnowiec 13,2%, 6. Zabrze 12,5%, 7. Dąbrowa Górnicza 10,8%, 8. Chorzów 10,1%, 9. Jaworzno 9,3%, 10. Mysłowice 8,8%, 11. Ruda Śląska 7,9%, 12. Gliwice 6,4%, 13. Tychy 5,1%, 14. Katowice 4,7%. http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks/ [dostęp: 15.10.2015].

powstawanie innych negatywnych zjawisk społecznych.

Z punktu widzenia kreowania polityki rynku ważną informacją statystyczną jest również liczba osób pracujących na 1000 ludności. Dla Siemianowic Śląskich w 2013 roku wyniosła ona 189 osób, podczas gdy w województwie śląskim jej wartość kształtowała się na poziomie 257²⁵.

Niekorzystnie dla Siemianowic Śląskich prezentują się również dane dotyczące przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej. Jego wartość była niższa niż średnia wojewódzka, a także ogólnokrajowa. Informacja ta wydaje się być szczególnie istotna dla władz miejskich, gdyż niższe zarobki siemianowiczian oznaczają także niższe wpływy z podatków do miejskiego budżetu²⁶. Tabela 9 i tabela 10 zawierają informacje na temat przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej w Siemianowicach Śląskich i województwie śląskim w latach 2005–2014.

Tabela 9

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w Siemianowicach Śląskich w latach 2005–2014 wyrażone w złotych

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
2.143,24	2.393,50	2.584,80	2.875,42	2.960,73	3.070,59	3.234,32	3.338,13	3.471,73	3.625,95

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Tabela 10

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w województwie śląskim w latach 2005–2014 wyrażone w złotych

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
2.587,07	2.729,63	2.933,32	3.239,09	3.405,18	3.528,19	3.794,62	3.855,26	4.022,80	4.100,51

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

W równie niekorzystnym świetle Siemianowice Śląskie jawią się, gdy pod uwagę zostanie wzięty współczynnik wyrażający procentowy udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (spełniających kryterium dochodowe – próg interwencji

²⁵ *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014. Siemianowice Śląskie*. Katowice 2015. W dniu opracowywania niniejszego tekstu nie było dostępne *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2015*, z tego względu niektóre dane statystyczne dotyczą roku 2013.

²⁶ W 2014 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w Siemianowicach Śląskich w relacji do średniej krajowej (100%) wyniosło 90,6%, podczas gdy w województwie śląskim było to 100,4%. http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks/ [dostęp: 15.10.2015].

socjalnej) w ludności ogółem²⁷. Informacja statystyczna w tej materii zarówno dla Siemianowic Śląskich, jak i dla województwa śląskiego została przedstawiona w tabeli 11 oraz w tabeli 12²⁸.

Tabela 11

Procentowy udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (spełniających kryterium dochodowe – próg interwencji socjalnej) w ludności ogółem w Siemianowicach Śląskich w latach 2008–2014

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
9,7	8,4	8,4	8,0	8,4	8,9	8,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Tabela 12

Procentowy udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (spełniających kryterium dochodowe – próg interwencji socjalnej) w ludności ogółem w województwie śląskim w latach 2008–2014

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
6,7	5,9	5,7	5,2	5,4	5,6	5,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Procentowy udział osób, które w badanym okresie korzystały ze wsparcia w postaci środowiskowej pomocy społecznej i spełniały kryterium dochodowe znacznie przewyższał średnią wojewódzką dla tego wskaźnika²⁹. Był on również znacznie wyższy niż średnia ogólnokrajowa, która wyniosła 7,7%³⁰.

²⁷ Od 1 października 2015 roku kryterium dochodowe wynosi 634 zł dla osoby samotnie gospodarującej i 514 zł na osobę w rodzinie. Wcześniej kształtowało się ono odpowiednio na poziomie 542 zł i 456 zł. <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/pomoc-spoeczna/art,7397,wieksza-pomoc-dla-potrzebujacych.html/> [dostęp: 20.10.2015].

²⁸ Dostępna w tej materii statystyka rozpoczyna się w 2008 roku, dlatego też ramy czasowe przyjęte dla tego wskaźnika obejmują lata 2008–2014.

²⁹ Porównanie wysokości omawianego wskaźnika dla Siemianowic Śląskich i innych miast GZM również prowadzi do negatywnych konstatacji. Siemianowice Śląskie wraz z Bytomiem zajmują drugie miejsce w zestawieniu miast od najwyższej do najniższej wartości tego współczynnika: 1. Zabrze 8,7%, 2. Bytom, 3. Siemianowice Śląskie 8,3%, 4. Chorzów 8,0%, 5. Świętochłowice 6,4%, 6. Ruda Śląska 5,8%, 7. Katowice 5,6%, 8. Sosnowiec 5,3%, 9. Bytom 5,2%, 10. Mysłowice 4,3%, 11. Piekary Śląskie 4,5%, 12. Gliwice 4,2%, 13. Jaworzno 3,5%, 14. Dąbrowa Górnicza, 15. Tychy 3,4%. http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks/ [dostęp: 20.10.2015].

³⁰ Ibidem.

Poza publikacjami Głównego Urzędu Statystycznego wiedzy na temat problemów społecznych występujących w Siemianowicach Śląskich dostarczają także informacje uzyskane w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej. Na ich podstawie można wyciągnąć wniosek, że cechą charakterystyczną ubóstwa w Siemianowicach Śląskich jest jego przestrzenna koncentracja. Większość beneficjentów zasiłków okresowych zamieszkuje pewne dające się wyodrębnić części miasta (osiedla bądź sąsiadujące ze sobą ulice)³¹.

Warto zauważyć, że wpływ na powstanie obszarów, gdzie zjawisko ubóstwa występuje w szczególnie dużym natężeniu, ma przede wszystkim polityka mieszkaniowa, a zwłaszcza wyznaczanie lokali socjalnych na niewielkim przestrzennie terenie³². Oprócz koncentracji lokali socjalnych na jednym osiedlu lub na sąsiadujących ze sobą ulicach w Siemianowicach Śląskich pojawił się także problem braku wystarczającej liczby tego typu mieszkań. Z tego względu niemożliwe jest pełne wyegzekwowanie eksmisji lokatorów z zajmowanego lokalu do lokalu socjalnego. Kwestia ta nie jest dla miasta zjawiskiem nowym. Już w 2000 i 2005 roku w celu jej rozwiązania zwiększono ilość lokali socjalnych. Niestety, oddane w 2000 roku do użytku mieszkania tylko przyczyniły się do koncentracji ubóstwa, gdyż wyznaczono je na siemianowickim osiedlu Nowy Świat. Podobnie w przypadku lokali o charakterze socjalnym wyodrębnionych w 2005 roku (powstały one na osiedlu Hugo)³³. Włodarze miasta nie wyciągnęli wniosków z popełnionych wcześniej błędów w zakresie mieszkalnictwa. Na miejską wokandę w 2013 roku ponownie powrócił problem braku lokali socjalnych, a władze miejskie zdecydowały się postawić kontenery, w których znajdują się tego typu pomieszczenia. Wciąż aktualny problem mieszkaniowy, połączony z gettyzacją niektórych części Siemianowic Śląskich, stanowi spore wyzwanie dla lokalnej polityki społecznej.

Istotną kwestią społeczną są stosunkowo niskie szanse dzieci i młodzieży odbierających edukację w mieście. Ocena szans edukacyjnych jest możliwa między innymi poprzez analizę wyników egzaminów zewnętrznych. Jednym z tego typu egzaminów, do którego przystępują uczniowie, jest sprawdzian po szóstej klasie szkoły podstawowej. W 2014 roku w całym kraju do sprawdzianu przystąpiło 339 365 uczniów. Średni wynik, jaki

³¹ Informacje uzyskane podczas wywiadu częściowo skategoryzowanego, przeprowadzonego z Zastępcą Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Siemianowicach Śląskich w 2012 roku. Notatki z wywiadu znajdują się w prywatnym archiwum autorki.

³² Sformułowanie w dużym natężeniu oznacza, że co najmniej 20% mieszkańców pobiera zasiłki okresowe z pomocy społecznej.

³³ W. KEMPA: *Będą mieszkania socjalne*. „Goniec Górnśląski” 19–25.05.2005; W. KEMPA: *Dla tych, co płacą*. „Goniec Górnśląski” 28.07–3.08.2005; W. KEMPA: *Na półmetku*. „Goniec Górnśląski” 22–28.11.2005.

w 2014 roku uzyskano podczas sprawdzianu to 25,82 punktów na 40 możliwych³⁴. W województwie śląskim wyniósł on 25,44; natomiast w Siemianowicach Śląskich – 25,33³⁵. Zatem rezultaty szkolne siemianowickich szóstoklasistów były gorsze od rezultatów ich rówieśników w Polsce oraz w województwie śląskim.

Kolejnym zdawanym przez wszystkich uczniów w Polsce egzaminem jest egzamin gimnazjalny. Od 2012 roku składa się on z następujących części: język polski, historia i wiedza o społeczeństwie, matematyka, przedmioty przyrodnicze (biologia, geografia, fizyka, chemia), język obcy nowożytny na poziomie podstawowym, język obcy nowożytny na poziomie rozszerzonym. W 2014 roku do egzaminu przystąpiło niemalże 372 tys. uczniów. Średnie wyniki uzyskane w skali kraju kształtowały się następująco: język polski 68%, historia i wiedza o społeczeństwie 59%, matematyka 47%, przedmioty przyrodnicze 52%³⁶. Z kolei w województwie śląskim wyniosły one: język polski 69%, historia i wiedza o społeczeństwie 58%, matematyka 46%, przedmioty przyrodnicze 52%. Natomiast w Siemianowicach Śląskich wyniki egzaminu gimnazjalnego kształtowały się na poziomie: język polski 62%, historia i wiedza o społeczeństwie 54%, matematyka 37%, przedmioty przyrodnicze 47%³⁷. Uzyskane przez siemianowickich uczniów rezultaty są więc gorsze niż te ogólnokrajowe i wojewódzkie, co również nie napawa optymizmem³⁸.

Siemianowice Śląskie są miastem, które nie jest wolne od problemów społecznych. Wśród nich wskazać należy przede wszystkim starzenie się społeczeństwa, bezrobocie, ubóstwo, a także niskie szanse edukacyjne dzieci i młodzieży odbierających edukację w mieście. Występujące w Siemianowicach Śląskich problemy społeczne stanowią efekt industrialnej przeszłości miasta oraz przeprowadzonej na przełomie XX i XXI wieku restrukturyzacji przemysłu ciężkiego. Dlatego też ich rozwiązywanie jest zadaniem niezwy-

³⁴ http://www.cke.edu.pl/images/files/Sprawozdanie_2014/2014_Sprawdzian.pdf/ [dostęp: 25.10.2015].

³⁵ http://oke.jaworzno.pl/wyniki/spawdzian/2014_informacja_sprawdzian_gminy_powiaty.pdf/ [dostęp: 25.10.2015].

³⁶ W zestawieniu nie uwzględniono języka obcego ze względu na szeroki katalog języków obcych zdawanych przez uczniów. http://www.cke.edu.pl/images/files/gimnazjum/wstepna_informacja_o_wynikach/2014/Rozklady_wynikow_2014.pdf/ [dostęp: 25.10.2015].

³⁷ http://oke.jaworzno.pl/wyniki/gimnazjum/2014_gim_informacja.pdf/ [dostęp: 25.10.2015].

³⁸ Analizie nie poddano sprawdzianu trzecioklasisty oraz egzaminu dojrzałości. Ten pierwszy ze względu na fakt, że jest on zdawany w trakcie nauki w szkole podstawowej. Ten drugi, ponieważ w szkole ponadgimnazjalnej różnicują się ścieżki edukacyjne i nie wszyscy uczniowie uczęszczają do placówek kończących się maturą.

kle trudnym, wymagającym holistycznego podejścia do polityki społecznej i jej poszczególnych subdyscyplin, takich jak polityka rynku pracy, polityka rodzinna, polityka mieszkaniowa czy polityka edukacyjna. Jest również zadaniem kosztochłonnym, co niewątpliwie stanowi główną barierę dla władz samorządowych.

Problemy społeczne, które możemy obserwować na terenie Siemianowic Śląskich, w sposób bolesny dotyczą mieszkańców miasta. Z tego względu konieczne wydaje się wdrożenie programu racjonalnej i wyważonej polityki społecznej, którego celem byłaby ich neutralizacja.